

Protocol Dyslexie

Drachtster Lyceum

September 2008

Werkgroep dyslexie: Enna Fabriek, Feikje Riedstra, Bert Boomsma en Agnes Jansen

INHOUD	blz. 2
1. inleiding	blz. 3
2. doelstellingen van het protocol	blz. 4
3. definitie van dyslexie	blz. 5
4. signalering van dyslexie	blz. 6
4.1 signalering via aanmelding / dossieronderzoek	
4.2 signalering d.m.v. toetsen	
4.3 signalering door de docent buiten de toetsen om	
4.4 kosten voor ouders voor onderzoek en begeleiding	
5. diagnostisch onderzoek	blz. 7
5.1 1 ^e fase diagnostiek	
5.2 2 ^e fase diagnostiek	
5.3 dyslexieverklaring	
5.4 faciliteitenoverzicht	
6. dyslexiebeleid	blz. 8
7. handelingsgerichte afspraken	blz.9
7.1 acceptatie	
7.2 compensatie	
7.3 beoordeling	
7.4 reflectie	
8. begeleiding	blz.10
8.1 specifieke dyslexiebegeleiding	
8.2 dyslexiespecialist	
8.3 contact met ouders	
8.4 hulpmiddelen	
9. tijdplan	blz.11
10. literatuuroverzicht	blz.12

Bijlagen:

1. vragenlijst en aanmeldingsformulier voor dyslexieonderzoek (KOZD) voor ouders
2. faciliteitenoverzicht
3. brieven aan ouders en leerlingen
4. handreiking voor dyslectische leerlingen
5. informatie voor docenten m.b.t. dyslexie – vakspecifiek
6. maatregelen door het Ministerie van OC & W

1. INLEIDING

Dyslexie is een veelvuldig voorkomend probleem. Internationaal heeft men vastgesteld dat 5 tot 10 procent van de bevolking dyslexie heeft. In Nederland wordt er tegenwoordig van uitgegaan dat 3 % van de leerlingen zo'n ernstige mate van dyslexie heeft dat specialistische hulp noodzakelijk is. (Braams 2002).

Dyslexie is een handicap die niet te verhelpen is. Het is niet altijd gemakkelijk dyslexie te herkennen; het komt in verschillende mate voor, van zwak tot zeer ernstig. Vaak proberen dyslectici hun handicap te camoufleren. In onze maatschappij dient immers iedereen goed te kunnen lezen en schrijven.

Dyslectische leerlingen zijn in hun schooltijd aangewezen op begrip en begeleiding van docenten, want anders worden ze afgerekend op hun handicap en kunnen ze niet het bij hen passende onderwijstype met succes volgen. Een leerling met een handicap heeft recht het onderwijs te doorlopen op een manier die aangepast is aan zijn of haar mogelijkheden.

Het is duidelijk dat het leerproces bij dyslectische leerlingen vaak moeizamer verloopt. Van de school mag verwacht worden dat zij daar rekening mee houdt en zonodig extra faciliteiten aanbiedt. Daarnaast mag ook van de leerlingen verwacht worden dat zij extra inspanningen leveren en gebruik maken van de begeleiding die op het Drachtster Lyceum geboden wordt .

De begeleiding van dyslectische leerlingen op het Drachtster Lyceum dient deel uit te maken van de integrale leerlingenzorg. Goede afstemming is nodig over mogelijke ondersteuning in de klassen door de (vak)docenten. Extra leerhulp wordt verzorgd door dyslexiespecialisten.

2. DOELSTELLINGEN VAN HET PROTOCOL

Het belangrijkste doel van dit protocol is om dyslectische leerlingen op het Drachtster Lyceum de ondersteuning te bieden die ze nodig hebben om hun talenten te ontwikkelen. Het is belangrijk dat deze leerlingen geen nadeel ondervinden van hun handicap.

Het protocol gaat uit van de volgende doelstellingen:

Dyslectische leerlingen:

- volgen onderwijs waarvoor ze de capaciteiten hebben
- leren zelfstandig met hun problemen om te gaan
- vergroten zo nodig met hulpmiddelen hun functionele lees- en spellingvaardigheid.

Hierbij wordt uitgegaan van de volgende principes:

- de leerling staat centraal
 - leerling (en ouders) betrekken bij de doelen
 - leerling is mede verantwoordelijk
- afstemming tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs
 - d.m.v. informatieoverdracht
- begeleiding gedurende de hele schoolloopbaan door dyslexiespecialisten:
 - werken naar zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de leerling.

Dit protocol moet een bijdrage leveren aan de optimalisering van de onderwijsleersituatie voor dyslectische leerlingen. Deze optimalisering moet ertoe leiden dat alle leerlingen maximaal van het onderwijs kunnen profiteren.

De uitgangspunten van de school zijn:

- de school erkent dyslexie en neemt dyslexie serieus;
- de school draagt zorg voor signalering, diagnose en begeleiding van dyslectische leerlingen volgens het dyslexieprotocol;
- de school draagt zorg voor de benodigde faciliteiten en hulpmiddelen, zoals software die de leerling ter compensatie nodig heeft volgens het faciliteitenoverzicht;
- de school draagt zorg voor goede communicatie met de ouders van dyslectische leerlingen;
- de school zorgt voor implementatie van het dyslexiebeleid;
- de school zorgt voor het informeren van docenten m.b.t. dyslexie en voor onderlinge afstemming tussen de vakgroepen;

3. DEFINITIE VAN DYSLEXIE

De Stichting Dyslexie Nederland geeft de volgende definitie:

‘Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.’

(A. van der Leij, A.J.C. Struiksma, A.J.J.M.Ruijssenaars, L. Verhoeven, R. Kleijnen, K. Henneman, J. Pasmaan, M. Ekkebus, K.P. van den Bos, A.C. Paternotte)

Criteria voor de classificatie van dyslexie:

- significante achterstand t.o.v. hetgeen van het individu gevraagd wordt (gezien leeftijd en omstandigheden)
- didactische resistentie (de problemen zijn hardnekkig ondanks intensieve remediëring)

Bij dyslexie is er sprake van een specifieke stoornis in de fonologische verwerking van taal door de hersenen waarbij vaak ook de woordvinding en het verbaal geheugen belemmerd zijn.

Het leidt tot meer of minder ernstige lees- en/of spellingproblemen en vaak ook tot meer of minder duidelijke problemen bij andere taken waarbij taal een rol speelt, zoals het onthouden van instructies, het leren van losse feiten en het verwerken van spraak in een lawaaierige omgeving.

4. SIGNALERING VAN DYSLEXIE

4.1 signalering via aanmelding / dossieronderzoek

- de aanmeldingsformulieren van alle eerstejaars leerlingen worden nagekeken op gegevens die wijzen op (mogelijke) dyslexie en/of andere leerproblemen (door de teamleider);
- zowel al gediagnosticeerde als potentieel dyslectische leerlingen worden genoteerd; (door de teamleider);

4.2 signalering d.m.v. toetsen

- in alle brugklassen worden klassikaal 3 signaleringstoetsen afgenomen: een zinnendictee, een stilleestoets en een schrijftoets; (door mentoren)
- de dyslexiecoördinator noteert aan de hand van de vastgestelde normen bij de respectievelijke toetsen de namen van de leerlingen die in aanmerking komen voor nader onderzoek; (overleg tussen mentoren, dyslexiecoördinator en dyslexiespecialist)
- deze lijst wordt aangevuld met de leerlingen die genoteerd zijn op grond van het dossieronderzoek;

4.3 signalering door de docent buiten de toetsen om

- het kan voorkomen dat leerlingen in eerste instantie niet geselecteerd worden, maar later toch dyslectisch blijken te zijn: deze leerlingen beschikken over voldoende compensatiemogelijkheden om de toetsen op voldoende niveau te maken, maar vallen later op door tegenvallende prestaties bij, met name, de moderne vreemde talen; signalering van deze leerlingen door docenten, ouders of anderen, kan eveneens aanleiding zijn tot nader onderzoek; aanmelding voor onderzoek van deze leerlingen kan via de mentor bij de dyslexiecoördinator gebeuren.

4.4 kosten voor ouders voor onderzoek en begeleiding

- De kosten voor het dyslexieonderzoek en dyslexiebegeleiding voor klas 1 worden grotendeels betaald door de school, een kleine bijdrage is voor rekening van de ouders. Voor klas 2 en 3 wordt de helft door de school betaald en de andere helft door de ouders.

5. DIAGNOSTISCH ONDERZOEK

5.1 1^e fase diagnostiek (specifiek diagnostisch onderzoek)

De uit de signaleringstoetsen geselecteerde leerlingen krijgen een kort diagnostisch onderzoek (15 minuten test), afgenomen door de dyslexiespecialist. Op grond van deze gegevens wordt besloten tot:

- a. verder diagnostisch onderzoek (2^e fase) door de dyslexiespecialist. (KOZD (Kort Onderzoek Dyslexie)-onderzoek)
- b. na de herfstvakantie plaatsing bij de hulplessen Nederlands.

Aan de ouders van de leerlingen die in aanmerking komen voor een diagnostisch onderzoek 2^e fase wordt een intakeformulier gestuurd waarin aanvullende informatie en toestemming voor het onderzoek gevraagd worden. (zie bijlage 1)

5.2 2^e fase diagnostiek (KOZD)

Het KOZD-onderzoek wordt op de school afgenomen door de dyslexiespecialist van het Dyslexiecentrum van het Samenwerkingsverband.

De dyslexiespecialist maakt een onderzoekverslag en eventueel een dyslexieverklaring, ondertekend door een officiële instantie.

Dit verslag wordt eerst en rechtstreeks naar de ouders/verzorgers verzonden. Indien geen bezwaar wordt gemaakt door de ouders/verzorgers ontvangt de teamleider van de school het verslag plus een evt. dyslexieverklaring. De mentor van desbetreffende leerling krijgt een kopie.

5.3 dyslexieverklaring

Indien op grond van het diagnostisch onderzoek de diagnose 'dyslectisch' gesteld is, wordt aan het onderzoeksrapport een handelingsplan (beknopt) en een dyslexieverklaring toegevoegd.

Deze verklaring heeft een onbeperkte geldigheidsduur (dyslexie kan niet verdwijnen!).

Deze verklaring geeft de leerling het recht op alle wettelijk toegekende faciliteiten en door de school toegekende maatregelen.

Voor leerlingen in het bezit van een dyslexieverklaring (al verkregen buiten de school om) gelden dezelfde regels.

5.4 faciliteitenoverzicht

Elke leerling die in het bezit is van een dyslexieverklaring krijgt een vermelding op het faciliteitenoverzicht. Op dit overzicht worden die faciliteiten vermeld waar de leerling, op grond van de adviezen in het handelingsplan, bij gebaat zou zijn. (zie bijlage 2)

Een kopie van de faciliteitenkaart wordt bewaard in het dossier van de leerling. De teamleider deelt de aanbevolen faciliteiten mee aan de betrokken docenten.

6. DYSLEXIEBELEID

De begeleiding van leerlingen met dyslexie maakt deel uit van het door de Directie gevoerde schoolbeleid op het Drachtster Lyceum. Het dyslexiebeleid moet onderdeel zijn van de totale integrale leerlingenzorg.

Een dyslexiebeleid zal alleen vruchten afwerpen als het gedragen wordt door alle docenten. Voor dyslectische leerlingen is het van cruciaal belang dat het dyslexiebeleid van een school goed geregeld is en bekend bij alle docenten.

Voor een goede begeleiding is samenwerking op de verschillende niveaus van zorg nodig om de gevolgen van het leerprobleem zo gering mogelijk te houden:

1^e lijn: zorg op klassenniveau (door de docent):

- actief toepassen van de afgesproken faciliteiten (compenseren)
- de leerling stimuleren en motiveren
- geven van extra hulp (reteaching)

2^e lijn: de zorg buiten de klas (door dyslexiespecialist):

- remediëring en extra hulp
- het geven van tips en adviezen aan de docenten (registratie door dyslexiespecialist, terugkoppeling mentor, overdracht docenten)
- zorgen voor bijscholing en het bijhouden van de ontwikkelingen
- indien nodig de leerling verwijzen voor nader onderzoek
- het helpen van de leerling bij het vinden van oplossingen voor zijn problemen

Een geïntegreerde aanpak biedt het voordeel dat er van de vakdocent uit meer aandacht is voor de dyslectische leerling.

3^e lijn: externe specialisten (dyslexiespecialist, psycholoog, orthopedagoog):

- deze worden ingeschakeld voor onderzoek ten behoeve van een dyslexieverklaring en het eventueel geven van handelingsadviezen.
- remediëring en extra hulp

7. HANDELINGSGERICHTE AFSPRAKEN

7.1 acceptatie

- de teamleider stelt de docenten en/of de mentor op de hoogte van de dyslexieproblematiek van de leerling en van de faciliteiten die voor hem/haar aanbevolen worden;
- de docent draagt zorg voor het noteren van de namen van dyslectische leerlingen in zijn/haar agenda en de eventuele faciliteiten;
- de docent waakt ervoor opmerkingen aan zijn beoordeling toe te voegen in de trant van: 'Maar je moet nog wel wat aan je spelling doen';
- de vakgroepen zorgen voor overeenstemming binnen de groep over te nemen maatregelen teneinde uniformiteit te bewerkstelligen;
- de docenten houden zich aan de afspraken die per vaksectie gemaakt zijn;

7.2 compensatie (algemeen, voor alle vakken)

- geef extra tijd voor toetsen (20%), of schrap 20% van de vragen/opdrachten;
- vervang, indien mogelijk, enkele schriftelijke beurten door mondelinge;
- bied zoveel mogelijk structuur (schema's, overzichten van wat je verwacht van de leerling, samenvattingen van de lesstof), probeer vooral ook de samenhang binnen de lesstof aan te geven;
- controleer of (schriftelijke) opdrachten voor de leerling duidelijk zijn;
- dicteer geen proefwerken, maar deel ze uit op papier (getypt met overzichtelijke layout);
- gebruik minimaal lettergrootte 12 en een duidelijke letter (Arial, Univers);
- indien de leerling dit op prijs stelt vergroot dan het proefwerk van A4 naar A3;
- bied overzichtelijk werk en duidelijke toetsen;
- bespreek leesbeurten van tevoren met de betreffende leerling;
- sta hulpmiddelen toe wanneer deze zijn toegewezen aan de leerling;
- geef de leerling de mogelijkheid een kopie te maken van de aantekeningen van een medeleerling;
- **Genoemde mogelijkheden zijn niet uitputtend. Afwijkingen (in het voordeel van de leerling) zijn, in overleg met de teamleider, toegestaan.**

7.3 beoordeling (zie ook de vakspecifieke informatie)

- spellingfouten worden niet gerekend wanneer de spelling geen doel van de toetsing is;
- sommige secties schrappen 20% van de opdrachten (of de daar in gemaakte fouten) en geven op deze manier vorm aan het anders beoordelen van door dyslectische leerlingen gemaakte fouten;
- Voor alle secties geldt dat de gemaakte afspraken op papier staan en bekend zijn bij de teamleider.

7.4 reflectie

- de docent bespreekt gemaakte repetities en geeft deze eventueel mee aan de dyslexiespecialist (onder verantwoordelijkheid van de dyslexiespecialist die er vertrouwelijk mee omgaat); de leerling moet inzicht kunnen krijgen in zijn fouten en ervan kunnen leren!

7.5 inspanningsverplichting leerlingen en ouders

Het is duidelijk dat het leerproces bij dyslectische leerlingen vaak moeizamer verloopt. Van de school mag verwacht worden dat zij daar rekening mee houdt en zonodig extra faciliteiten aanbiedt.

Daarnaast mag ook van de **leerlingen** verwacht worden dat zij **extra inspanningen** leveren en gebruik maken van de begeleiding die op het Drachtster Lyceum geboden wordt.

Ook de **ouders** zullen vaak een **extra inspanning** moeten leveren. We denken hierbij aan het helpen bij het overhoren van de talen, het aanschaffen van eventuele hulpmiddelen en het stimuleren dat hun kind naar de dyslexiebegeleiding gaat.

8. BEGELEIDING

Vanaf het moment dat een leerling over een dyslexieverklaring beschikt, kan hij begeleiding krijgen. Deze begeleiding vindt plaats buiten de klas in de hulplessen of in de specifieke dyslexiebegeleiding.

8.1 Specifieke dyslexiebegeleiding.

Leerlingen waarvoor remediëring van lezen en/of spelling nog zinvol geacht wordt kunnen de eerste drie jaren in de dyslexiebegeleiding geplaatst worden. Hierin worden lees- en spellingachterstanden zover mogelijk weggewerkt en worden de leerlingen getraind in het zo goed mogelijk omgaan met hun dyslexie. Ze worden tevens geoefend in het gebruik van ondersteunende software. Op basis van evaluatie door leerling en dyslexiespecialist, wordt bekeken of de leerling verder kan zonder intensieve begeleiding, of dat de begeleiding moet worden voortgezet.

8.2 dyslexiespecialist

De dyslectische leerling kan zolang hij op het Drachtster Lyceum zit contact opnemen met de dyslexiespecialist. Deze is de leerling behulpzaam bij het zoeken naar een oplossing voor zijn probleem.

8.3 contact met ouders

Het contact met de ouders over het verloop van de begeleiding verloopt in eerste instantie via de dyslexiespecialist.

8.4 hulpmiddelen

In het onderzoeksrapport wordt vermeld welke hulpmiddelen de dyslectische leerling nodig heeft om met succes zijn school te kunnen doorlopen.

De hulpmiddelen die daarin worden aanbevolen zullen in de regel door de ouders moeten worden aangeschaft. De dyslexiespecialist adviseert de ouders over de voor de leerling geschikte hulpmiddelen.

De school beschikt over goede oefensoftware voor de talen.

9. TIJDPLAN

Tijd	Activiteit	Door:
schoolweek 1	- doornemen aanmeldingsformulieren - noteren gegevens	Teamleider brugklas
schoolweek 1 t/m 3	klassikale screening: - dictee - schrijftoets - stilleestoets scores noteren doorgeven aan dysl. coördinator - info talendocenten (ivm gekke fouten)	Mentoren dyslexiecoördinator
schoolweek 4	- indelen dyslectische leerlingen - start begeleiding dyslectische leerlingen	dyslexiecoördinator dyslexiespecialist
schoolweek 4 + 5	- verzamelen alle gegevens en scores - lijst maken voor 1 ^e selectie - aanmeldingsformulier naar ouders	dyslexiecoördinator
schoolweek 6	- 1 ^e fase diagnostiek (15 min test) - rapportage - bericht naar ouders	dyslexiespecialist DL dyslexiecoördinator
schoolweek 7	- 2 ^e fase diagnostiek (KOZD) - rapportage	dyslexie specialist
schoolweek 8	- afronden rapportage - rapporten naar ouders - indelen groepjes voor dyslexiebegeleiding	dyslexiespecialist dyslexiecoördinator
schoolweek 9	HERFSTVAKANTIE	Afhankelijk van de vakantiespreiding
schoolweek 10	Start dyslexiebehandelingen	dyslexiespecialist
Schoolweek 12	Ouderavond ouders en evt. basisschool dyslectische leerlingen (info)	dyslexiespecialist (inhoudelijk) en dyslexiecoördinator (planning en uitnodiging)
schoolweek 22	- evaluatie dyslexie behandelingen (ook tussendoor schriftelijke rapportage naar teamleiders)	dyslexiespecialist
schoolweek 33	- evaluatie dysl. beh. - vervolg plannen voor 2 ^e jaar - bericht naar ouders	dyslexiespecialist dyslexiecoördinator
tot grote vakantie	vervolg dyslexiebegeleiding	dyslexiespecialist

10. LITERATUUROVERZICHT

Brochure van de Stichting Dyslexie Nederland.

Dyslexie, een praktische gids voor scholen voor voortgezet onderwijs
H. Schoots-wilke, 2002
Ministerie van O,C en W

Dyslexie, een complex taalprobleem
T. Braams; Deventer 2003

Naar een Protocol Dyslexie voor Voortgezet Onderwijs,
Koos Henneman, verslag van lezing op Conferentie Dyslexie in een uitdagende omgeving
Ede, mei 2004

Ik heet niet dom; Anny Cooreman en Marleen Bringmans; Acco Leuven;

Wij zijn niet dom; P. Maniet-Bellerman; Garant;

Omgaan met dyslexie; sociale en emotionele aspecten; J.H.Loonstra en F. Schalkwijk;
Garant;

Grensoverschrijdende Integrale Leerlingenzorg; Ria Kleijnen, Gerd van den Broeck; Garant
2004